

1
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ШИМКО АРТЕМ РОМАНОВИЧ

УДК 346.7:669(477)

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ ОБІГУ МЕТАЛОБРУХТУ

12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент **Пашков Віталій Михайлович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права Полтавського юридичного інституту.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Шаповалова Ольга Вікторівна**, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля, завідувач кафедри господарського права;

кандидат юридичних наук, доцент **Зуєва Оксана Анатоліївна**, Академія митної служби України, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін.

Захист відбудеться 14 березня 2016 р. о 12:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано 12 лютого 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ю. Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Необхідною умовою інтеграції України до світового економічного простору є наявність міцної опори – розвинутого промислового комплексу, який в умовах глобалізації спроможний гарантувати соціально-економічний розвиток і забезпечити конкурентоспроможність України як самостійної держави з ринковою економікою і ефективним господарюванням. Інтенсивний розвиток усіх галузей промисловості прямо обумовлюється продуктивністю господарювання у сфері гірничо-металургійного комплексу України. В умовах високої ресурсо- та енергоємності процесу виробництва металу вирішальним стає питання ресурсозбереження та сировинного забезпечення. Відповідно, ефективне функціонування металургійного комплексу є однією з визначальних передумов економічного розвитку України.

Характеризуючи металургію, слід зазначити, що специфічною особливістю, відрізняючою її від інших галузей промисловості, є можливість використання вторинних ресурсів, що створює особливу сферу господарювання з акумуляції та використання металобрухту.

З появою у 60-х роках міні-заводів розпочалася нова ера в сталеливарній промисловості. Використовуючи у виробництві металобрухт як базову сировину, міні-заводи практично по всім техніко-економічним параметрам перевершують комбінати повного циклу. Їх енергоємність майже у 2,5 рази нижче, а продуктивність праці у 3 – 5 разів вище.

Відтак, питанням державного значення для української металургії залишається забезпечення переходу до використання технологій виплавки електросталі з одночасним створенням умов для повного задоволення сировинних потреб нових міні-заводів.

У сучасності металобрухт представляє собою найвагомішу стратегічно-важливу і енергозберігаючу сировину для металургійної промисловості України, а заготівля та його використання є засобом зміцнення конкурентних позицій металургійних підприємств та забезпечення екологічної безпеки.

Самостійним елементом у системі регулювання суспільних відносин з обігу металобрухту, є господарсько-правове забезпечення, представлене Законом України «Про металобрухт» та іншими нормативно-правовими актами.

У цьому контексті актуалізується необхідність наукового дослідження організаційно-господарських та господарсько-виробничих відносин, що виникають у сфері обігу металобрухту. Детальне дослідження господарсько-правового забезпечення сфери здійснення операцій з металобрухтом дозволило виявити низку законодавчих дефектів та недоліків економіко-правової політики.

У нинішніх умовах розвитку ринкової економіки актуалізується пошук нових господарсько-правових засобів стимулювання суспільних відносин щодо раціонального використання вторинних металів та максимального залучення їх у господарський обіг, оскільки досліджувана підгалузь промисловості є не лише засобом сировинного забезпечення металургійного сектору України, але й представляє собою повноцінне бізнес-середовище для

господарюючих суб'єктів, оскільки ринок вторинних металів є досить масштабним та перспективним сектором для господарської діяльності.

Однак комплексного та ґрунтовного дослідження спеціального господарського законодавства для регламентації суспільних відносин, пов'язаних з оборотом вторинних металів, в сучасній господарсько-правовій доктрині ще не проводилося.

Теоретичну базу дисертації склали праці вчених у галузі господарського права, таких як: Ю.Є. Атаманова, О.А. Беляєвич, А.Г. Бобкова, О.М. Вінник, Д.В. Задихайло, Г.Л. Знаменський, В.К. Мамутов, В.С. Мілаш, В.М. Пашков, О.П. Подцерковний, В.А. Устименко, О.В. Шаповалова, В.С. Щербина та ін.

Нормативну базу дослідження склали законодавчі акти України, програмно-методичні документи органів держави та статистичні матеріали.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено відповідно до плану наукових досліджень кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах комплексної цільової програми «Правове забезпечення і реалізація політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (номер державної реєстрації 0111U999962). Тема кандидатської дисертації А.Р. Шимка «Господарсько-правове забезпечення діяльності у сфері обігу металобрухту» затверджена Вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 20.12.2013 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є виявлення теоретичних та практичних проблем господарсько-правового забезпечення відносин у сфері обігу металобрухту, а також розроблення конкретних пропозицій для реформування господарсько-правової політики досліджуваної підгалузі промисловості.

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено наступні завдання:

- надати економіко-правову характеристику діяльності у сфері здійснення операцій з металобрухтом;
- з'ясувати особливості становлення та тенденції розвитку вітчизняного ринку вторинних металів;
- здійснити огляд спеціального законодавства присвяченого регламентації відносин з використання вторинних металів;
- визначити структуру й особливості господарсько-правових відносин, пов'язаних із здійсненням операцій з металобрухтом;
- визначити дисфункції господарсько-правового механізму регулювання ринку обігу вторинних металів;
- з'ясувати публічні та приватні інтереси у досліджуваному секторі промисловості;
- обґрунтувати доцільність впровадження концепції єдиного та централізованого регулювання сфери обороту металобрухту;

– запропонувати шляхи досягнення компромісу між приватним та публічним сектором в рамках сфери обороту металобрухту за допомогою застосування господарсько-правових інструментів;

– розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері функціонування підгалузі обороту вторинних металів.

Об'єктом дослідження є комплекс суспільних відносин, що виникають у сфері обігу вторинних металів та державного регулювання операцій з металобрухтом.

Предметом дослідження є господарсько-правове забезпечення діяльності у сфері обігу металобрухту.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження має системний характер, що виявляється у застосуванні різних методів наукового пізнання залежно від конкретних аспектів дослідження. Використання історико-правового методу зробило можливим з'ясувати генезис сфери обороту вторинних металів та його правового закріплення, прослідкувати тенденції господарювання та дослідити зміни у господарсько-правовій політиці. Під час аналізу сучасного господарського законодавства сфери здійснення операцій з металобрухтом використано формально-юридичний метод. Діалектичний метод став у нагоді при дослідженні впливу окремих ланок економіко-правової політики на стан господарсько-правового забезпечення сектору обігу металобрухту, взаємодії та суперечностей загального та спеціального законодавства у цій царині. Використання логіко-юридичного методу допомогло виявити низку законодавчих дефектів у регулюванні провадження операцій з металобрухтом.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першою в Україні комплексною науковою працею, присвяченою теоретичним та практичним проблемам господарсько-правового регулювання відносин у сфері обігу металобрухту з розробленням конкретних пропозицій для вдосконалення господарсько-правового забезпечення досліджуваної підгалузі промисловості.

Наукова новизна одержаних результатів конкретизується в теоретичних положеннях та висновках, серед яких доцільно виділити наступні:

уперше у вітчизняній юридичній науці:

– визначено відносини у сфері обігу металобрухту як автономний елемент системи відносин металургійного виробництва, а відтак, і самостійний об'єкт господарсько-правового забезпечення, враховуючи наявність потужних внутрішньосистемних економіко-технологічних зв'язків, що забезпечують функціонування національного металургійного комплексу. У цьому сенсі, запропоновано розглядати сферу відносин обороту металобрухту як вид господарської діяльності, що отримав спеціальне господарсько-правове забезпечення та включає в себе комплекс технологічно пов'язаних операцій з металобрухтом, з метою його акумуляції та подальшого використання відповідно до господарських потреб учасників системи відносин господарювання у металургійному комплексі України;

– запропоновано визначити поняття «металобрухт» на законодавчому рівні виходячи із

поєднання об'єктивного та суб'єктивного підходів розуміння об'єкту цих господарсько-правових відносин, акцентуючи увагу на праві власника вирішувати питання придатності для використання виробів з металу як металобрухт. На цій підставі поняття металобрухт розглядаємо як непридатні для прямого використання виробу або частини виробів, що містять у собі чорні або кольорові метали чи їх сплави, і втратили експлуатаційну цінність внаслідок фізичного або морального зносу, а також виробу з металу, що залишаються придатними для вторинного використання, але щодо яких втрачено суб'єктивну потребу власника у їх використанні у власній господарській діяльності або у сфері особистого побутового вжитку;

– встановлено, що однією з вихідних умов оптимізації регулювання сучасного господарсько-правового порядку у сфері операцій з металобрухтом є необхідність подолання надзвичайної концентрації суб'єктів господарювання, що породжує такі деструктивні явища для розвитку ринкової економіки, як поширення тіньового ринку металобрухту, формування монополій у цій сфері та зловживання монопольним становищем, тощо, зокрема, шляхом встановлення спеціальних нормативів щодо контролю за концентрацією суб'єктів господарювання. Зроблено висновок про необхідність попереднього упорядкування структури власності на виробничі активи сектору, приведення процесів концентрації капіталу та економічної конкуренції у відповідність до норм законодавства України про економічну конкуренцію, і тільки на цій основі запроваджувати модернізований варіант нормативно-правового забезпечення господарських відносин у сфері обороту металобрухту;

– доведена невідповідність господарсько-правового механізму ліцензування реальним суспільним інтересам у цій сфері господарювання. У зв'язку з чим, запропонована 3-рівнева система ліцензування операцій з металобрухтом за принципом поглинання попереднього виду діяльності, наступним видом – більш багатoproфільним, а саме: 1) заготівля металобрухту чорних металів та (або) кольорових металів; 2) заготівля, переробка, металургійна переробка металобрухту чорних металів та (або) кольорових металів; 3) заготівля, переробка, металургійна переробка, експорт брухту чорних металів та (або) кольорових металів;

– розроблено господарсько-правовий механізм регулювання процесу ціноутворення на ринку металобрухту, що представляє собою збалансовану систему організаційно-господарських засобів регулювання та спрощення ринкових механізмів урівноваження попиту та пропозиції. Запропоновано застосування граничних мінімальних цін до суб'єктів економічної концентрації. За суб'єктами малого та середнього підприємництва рекомендовано залишити право на встановлення вільних цін.

Набули подальшого розвитку:

– обґрунтування доцільності проведення систематизаційних законодавчих робіт у рамках господарсько-правового забезпечення обігу металобрухту. Пропонується поглибити системний характер чинного законодавства за рахунок включення нових розділів до Закону України «Про металобрухт», а саме: «Ціноутворення та цінова політика», «Експорт та імпорт металобрухту»,

«Порядок сортування та класифікації металобрухту», «Засади саморегулювання на ринку металобрухту», а також закріплення зв'язку між правовою регламентацією відносин та довгостроковою галузевою політикою у названій сфері;

- науково-практична класифікація нормативних джерел сфери обігу металобрухту за предметним критерієм спрямування регулятивного впливу у межах основних видів відносин, що виникають під час здійснення операцій з металобрухтом;

- обґрунтування прямого впливу дефектів господарсько-правового забезпечення операцій з металобрухтом на ефективність правозастосовної діяльності у сфері суміжних галузей права, зокрема кримінального та адміністративного. Оскільки сфера господарювання з вторинними металами охороняється засобами кримінальної та адміністративної відповідальності, доведена потреба у вдосконаленні базового понятійного апарату, що застосовується при формуванні норм-складів правопорушень у сфері здійснення операцій з вторинними металами. Основними напрямками розв'язання цієї проблеми запропоновано підвищити якість законодавчих дефініцій та забезпечити детальну регламентацію комплексу всіх можливих операцій у цій сфері та вимог до їх провадження;

- твердження з приводу дисфункції в законодавчому регулюванні відносин у сфері обороту брухту металів, у контексті недоцільного встановлення обмежувальних технологічних вимог до суб'єктів відповідної діяльності. Враховуючи те, що найбільш типовою моделлю діяльності у сфері обігу металобрухту є функціонування пунктів прийому, нами запропоновано виділити окремо суб'єкта господарювання у сфері обігу металобрухту, що здійснює тільки приймання вторинних металів. У цьому контексті доцільним є впровадження самостійного виду господарської діяльності, що змістовно полягає у операціях виключно із заготівлі та реалізації металобрухту, шляхом внесення відповідних змін до законодавства у частині легітимації пункту прийому металобрухту як суб'єкта господарювання із необхідним та достатнім обсягом правосуб'єктності, шляхом отримання окремої ліцензії на заготівлю та реалізацію металобрухту.

Удосконалено:

- дефініцію категорії «операції з металобрухтом», які запропоновано визначати як окремі види господарської діяльності, що полягають у купівлі, заготівлі, реалізації, переробці, експорту, імпорту металобрухту та інших прямо пов'язаних з ними господарсько-правових відносин, що виникають у сфері обігу металобрухту і спрямовані на формування сировинної бази металургійного виробництва, та здійснюються суб'єктами господарської діяльності зі спеціальною правосуб'єктністю;

- обґрунтування потреби у реформуванні структури суб'єктів організаційно-господарських повноважень. Запропоновано створення спеціалізованого структурного підрозділу з обороту металобрухту у рамках Міністерства економічного розвитку та торгівлі України з відповідними функціями: ліцензування операцій з металобрухтом, аналітики внутрішнього ринку, регулювання зовнішньоекономічних операцій, міжгалузевої співпраці та логічним розподілом повноважень. Для захисту прав та приватних інтересів суб'єктів господарювання на ринку

металобрухту, запропоновано створення на засадах саморегульованої організації Всеукраїнську асоціацію підприємств сфери обігу вторинних металів з визначенням конкретних функцій та завдань. Одним із шляхів досягнення компромісу між публічними та приватними інтересами є співпраця між Всеукраїнською асоціацією підприємств сфери обігу вторинних металів та суб'єкта організаційно-господарських повноважень з питань обігу вторинних металів;

– положення щодо неправомірності законодавчої заборони реалізації промислового металобрухту фізичними особами. Оскільки промисловий металобрухт не є об'єктом прав, котрий згідно законодавства вилучений або обмежений в обороті, то вважаємо що це пряме порушення конституційних прав вільного розпорядження власністю. Запропоновано приблизну модель врегулювання порядку здійснення цієї господарської операції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

а) у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження проблем правового забезпечення господарської діяльності у сфері операцій з металобрухтом;

б) у правотворчій діяльності – для удосконалення законодавства з метою підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарського права у сфері обігу металобрухту;

в) у навчальному процесі – під час викладення курсу «Господарське право» в юридичних вищих навчальних закладах, підготовки навчальних програм, підручників, методичних рекомендацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та їх аргументація, рекомендації практичного характеру, що містяться в дисертації, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а також були оприлюднені на таких науково-практичних конференціях: «Юридична осінь 2013 року» (м. Харків, 14 листопада 2013 р.), «Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених» (м. Харків, 17 квітня 2014 р.), «Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні» (м. Полтава, 17 жовтня 2014 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи відображено у десяти наукових публікаціях, серед яких шість статей в наукових фахових виданнях України, одна стаття у зарубіжному виданні і тези трьох наукових доповідей на конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається із переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 204 сторінки; обсяг основного тексту – 183 сторінки; кількість використаних джерел – 178 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету й завдання, об'єкт, предмет, методологічну та теоретичну базу дослідження, сформульовано основні

положення, що відображають новизну одержаних результатів, висвітлено їх практичне значення та напрями апробації.

Розділ 1. «Економіко-правова характеристика діяльності у сфері обороту металобрухту» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 1.1. «Загальна економічна характеристика вітчизняного металургійного комплексу» присвячений загальному розгляду вітчизняної металургії, тенденцій розвитку, актуальних проблем, напрямків модернізації.

Визначено, що базовою галуззю національної економіки України є гірничо-металургійний комплекс, а його функціонуванням обумовлюється господарська ефективність у всіх інших секторах промисловості. Досліджена ретроспектива становлення сучасної металургії України та тенденції у господарюванні – як позитивні, так і негативні.

У цьому зв'язку досліджено місце сировинного забезпечення металургійного комплексу, та визначено, що сфера обороту металобрухту є самостійною підгалуззю промисловості у рамках гірничо-металургійного комплексу України. Можливість використання у виробництві вторинної сировини (металобрухту), визначає стратегічно важливий напрям господарювання у сфері металургії – ринок обігу вторинних металів, що отримав на сьогодні власне господарсько-правове забезпечення.

Визначені актуальні напрямки вдосконалення відносин господарювання у сфері металургії, серед яких доцільно виділити:

- раціональне використання власної сировинної бази та підвищення її якості;
- створення та впровадження принципово нових енергозберігаючих металургійних технологій та обладнання;
- зменшення витрат паливно-енергетичних ресурсів та оптимізація структури товарів згідно з потребами внутрішнього ринку.

У підрозділі 1.2. «Місце операцій з металобрухтом у системі господарських відносин металургійного виробництва» проаналізовано основні етапи становлення актуального ринку металобрухту, починаючи з часів колишнього СРСР, а також визначено стратегічне значення досліджуваної сфери на сьогоднішній день. Загальна економічна криза в Україні зумовила глибоку стагнацію та укорінення тіньового господарювання на ринку вторинних металів.

Визначальним фактором, котрий спрямував налагодження суспільних відносин під час здійснення операцій з металобрухтом – стало прийняття Закону України «Про металобрухт» у 1999 році, що і створило основу для подальшого розвитку спеціального господарського законодавства регламентуючого обіг вторинних металів.

Досліджено основні та похідні фактори впливу на обіг металобрухту та підсумовано пропозиції, котрі ґрунтуються на досягненнях сучасної економічної теорії, з метою подальшого їх закріплення на рівні господарсько-правового забезпечення.

У підрозділі 1.3. «Сучасний стан господарсько-правового забезпечення діяльності у сфері

обігу металобрухту» з'ясовуються деталі господарсько-правового механізму регламентації відносин обороту металобрухту та надано пропозиції щодо вдосконалення господарсько-правової політики та законодавства України у цій сфері.

З метою підвищення зручності у правозастосовній практиці у сфері обігу металобрухту, здійснено доктринальну класифікацію за різними правовими критеріями усіх наявних нормативно-правових актів, регулятивний вплив котрих поширюється на господарювання з вторинними металами.

Досліджені зв'язки господарського права з кримінальним та адміністративним правом України, зокрема у площині порушення законодавчих норм у сфері операцій з металобрухтом та притягнення до відповідальності. Виявлені дисфункції у правовому механізмі захисту господарських відносин у цій сфері та запропоновані засоби гармонізації законодавства України.

Запропоновані конкретні шляхи удосконалення господарсько-правового забезпечення сфери обігу брухту металів, зокрема здійснення ефективних систематизаційних робіт, з метою скасування малоефективних нормативно-правових актів та одночасним розширенням змісту Закону України «Про металобрухт», за рахунок включення норм по врегулюванню відносин довгострокової політики, оскільки частина з них нині врегульована на рівні підзаконних нормативно-правових актів, що вважаємо недоліком господарського законодавства розглядуваної сфери.

Розділ 2 «Господарсько-правовий механізм здійснення операцій з металобрухтом та напрями його вдосконалення» складається з п'яти підрозділів, в яких досліджується провадження окремих операцій з металобрухтом та їх господарсько-правове забезпечення, організаційно-господарські відносини та їх правове закріплення, а також надані конкретні пропозиції щодо удосконалення господарського законодавства у цій сфері.

У підрозділі 2.1. «Господарсько-правове забезпечення заготівлі та переробки металобрухту» досліджено сутність господарсько-правових відносин, що виникають під час заготівлі та переробки вторинних металів, виявлено проблемні моменти, що потребують подальшого удосконалення в аспекті правового забезпечення.

Вивчено механізм здійснення вказаних операцій, досліджено алгоритм логістичного ланцюжка та суб'єктний склад у відносинах заготівлі та переробки металобрухту. Під час дослідження виявлено ряд правових дисонансів та недоліків, що зумовлюють появу деструктивних явищ на ринку металобрухту.

Запропоновано конкретні пропозиції щодо налагодження заготівельно-переробної діяльності. Пропозиції стосуються покращення у сфері організаційно-господарських відносин, зокрема ліцензування, розширенням прав володільців металобрухту та спектру можливих з ним операцій.

Виявлено прогалину права, що виявляється у відсутності нормативного регулювання здійснення сортування металобрухту, що є значним фактором ефективності використання сировинних ресурсів. У цьому контексті запропоновано створення чіткого механізму сортування

та його закріплення на нормативному рівні.

У підрозділі 2.2. «Ліцензування у сфері обігу вторинних металів у системі засобів державного регулювання операцій з металобрухтом» досліджено особливості організаційно-господарських відносин ліцензування у досліджуваному секторі промисловості.

З'ясовано ключові публічні інтереси держави у сфері обігу металобрухту, і у цьому контексті проаналізовані чинні Ліцензійні умови, що дозволило виявити суттєві протиріччя між реальними публічними інтересами та господарсько-правовим забезпеченням інституту ліцензування у цій сфері.

Визнано, що інститут ліцензування як господарсько-правовий засіб регулювання у секторі обороту металобрухту, насамперед, повинен забезпечити створення широкої мережі приймальних пунктів та конкурентоспроможного ринку обігу металобрухту, для максимальної акумуляції сировини та отримання економічного, соціального та екологічного ефекту.

Крім того, доведено, що чинна система ліцензування сприяє розвитку монополізму та обмежує вільну конкуренцію, що суперечить базовим принципам інституту ліцензування в Україні.

Аргументована доцільність впровадження нового виду ліцензії – виключно по заготівлі та реалізації металобрухту. Цей крок дозволить залучити нових суб'єктів господарювання у сферу на законних підставах та стане поштовхом для розвитку мікропідприємництва.

У підрозділі 2.3. «Ціноутворення у сфері обігу вторинних металів в системі засобів державного регулювання операцій з металобрухтом» досліджено особливості державної цінової політики у секторі обороту вторинних металів.

З'ясовано, що спеціальне господарсько-правове забезпечення сфери обігу металобрухту не містить норм щодо врегулювання процесів ціноутворення, таким чином, на досліджувану сферу поширюється дія загального антимонопольно-конкурентного законодавства України.

Визначено, що процеси ціноутворення на ринку металобрухту у більшій мірі зазнають впливу від господарювання монополістичних утворень, що суперечить принципам ринкової економіки та ускладнює розвиток мікропідприємництва.

Запропоновано комплексний підхід у формуванні цінової політики на ринку металобрухту, що полягає у балансуванні господарсько-правових засобів регулювання ціноутворення, в залежності від напрямку регламентації та кола суб'єктів господарювання. На наш погляд, ефективним способом налагодження цінової політики виявляється застосування адміністративних методів регулювання у відношенні до монопольних утворень, які перейняли на себе роль головного суб'єкта встановлення та регулювання цін на ринку металобрухту. Одночасно пропонується залишити право встановлення вільних цін іншим учасникам у відносинах обігу металобрухту.

Аргументована доцільність встановлення граничних мінімальних цін до представників монопольних утворень, чіткий перелік котрих необхідно закріпити на підзаконно-правовому рівні.

Розроблено господарсько-правовий механізм застосування адміністративних засобів регулювання монополістів. Як уявляється, функція регулювання ціноутворення має бути прерогативою Кабінету Міністрів України, який відповідно до антимонопольно-конкурентного законодавства уповноважений брати участь у формуванні державної цінової політики.

Підрозділ 2.4. «Правове регулювання експортно-імпорتنих операцій з металобрухтом» присвячений розгляду питань зовнішньоекономічної діяльності на ринку вторинних металів.

Розглянуто ретроспективу становлення України як масштабного експортера металобрухту на зовнішніх ринках та досліджено тенденції розвитку господарсько-правового забезпечення. Вивчена трансформація використання різноманітних господарсько-правових інструментів регламентації імпортно-експортних операцій з металобрухтом.

Усвідомлюючи високу колізійність та розпорошеність нормативної бази регулюючої зовнішньоекономічні операції з металобрухтом, запропоновано зосередити регламентацію вказаного напрямку господарювання у рамках Закону України «Про металобрухт», включивши до нього новий підрозділ «Експорт та імпорт металобрухту», сприяючи, таким чином, уніфікації законодавчого масиву.

Піддано критиці сучасний механізм регламентації зовнішньоекономічної діяльності у сфері обігу металобрухту, де основним засобом регулювання є застосування державного мита. Теоретично обґрунтована неефективність від встановлення державного мита та визначені негативні наслідки від нинішньої політики у сфері. У цьому сенсі, доцільним уявляється скасування державного мита на експорт металобрухту з одночасним пропорційним підвищенням його на імпорт різних видів сировини для металоспоживаючих підприємств. Для недопущення дефіциту металобрухту рекомендується застосовувати квотування експорту, та дозволяти його виключно у випадку накопичення надлишкових об'ємів сировини та відсутності попиту на внутрішньому ринку металобрухту.

У підрозділі 2.5. «Напрями вдосконалення господарсько-правового забезпечення діяльності у сфері обігу металобрухту» запропоновано окремі шляхи удосконалення чинного законодавства, що у сукупності становлять єдину концепцію регламентації обороту металобрухту в Україні.

Для зміцнення позицій та захисту прав представників приватного сектора у сфері обігу вторинних металів, що представлений суб'єктами господарювання по заготівлі та переробці сировини, запропоновано створення саморегулюючої Всеукраїнської асоціації підприємств сфери обігу вторинних металів. Визначено основні напрямки діяльності асоціації, та підкреслено, що основною функцією повинно стати лобювання інтересів членів асоціації серед органів державної влади, зокрема в Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України, участь у спільній розробці та реалізації економічної політики у сфері гірничо-металургійного комплексу України.

Досліджено питання категоріально-понятійного апарату законодавства у сфері використання металобрухту. Виявлено низку недоліків як змістовного характеру, так і недотримань вимог нормотворчої техніки. Детально проаналізовано дефініцію «металобрухт» та

теоретично обґрунтовано недосконалість актуального визначення. Натомість, запропоновано нову дефініцію, у змісті якої поняття «металобрухт» розглядається більш широко, з урахуванням не лише об'єктивного критерію віднесення металічних виробів до категорії «металобрухт», але і суб'єктивний критерій – власне переконання володільця металовиробу.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у виявленні актуальних проблем господарсько-правового забезпечення відносин у сфері обігу металобрухту та внесенні конкретних пропозицій з вдосконалення чинного господарського законодавства у досліджуваній сфері.

Дисертаційній роботі властивий синтезуючий характер, що проявляється в аналізі господарсько-правового інструментарію та сучасних наукових напрацювань економічної теорії – для вироблення єдиної концепції централізованого та ефективного регулювання вітчизняного сектору обігу вторинних металів.

За результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі наукові положення, сформульовані конкретні пропозиції з вдосконалення господарсько-правового регулювання сектору обігу вторинних металів та зроблені основні висновки, які полягають у наступному:

1. У сучасності металобрухт розцінюється як найважливіша стратегічна і енергозберігаюча сировина для вітчизняного металургійного виробництва, а збір і його використання направлені на зміцнення конкурентних позицій металургійних підприємств і забезпечення екологічної безпеки навколишнього середовища.

2. Сфера обороту металобрухту представляє собою складний та малодосліджений об'єкт господарсько-правових відносин. Різноаспектні підходи дають змогу розглядати сектор обігу металобрухту як, по-перше, підгалузь металургійної промисловості України, завданням якої є сировинне забезпечення вітчизняної металургії, по-друге, з точки зору економічної теорії – це повноцінний ринок обміну матеріальними благами з наявними логістичними системами товароруху, по-третє, реальний бізнес-осередок, що складається з господарюючих суб'єктів, мотивацією котрих є отримання прибутку від власної діяльності, по-четверте, насамкінець, це господарсько-правові відносини, що виникають між суб'єктами господарювання, фізичними особами та суб'єктами організаційно-господарських повноважень, змістом яких є провадження операцій із заготівлі, переробки, реалізації, експорту та інших операцій з металобрухтом, врегульованих господарським законодавством України.

3. Слабкою стороною сфери сировинного забезпечення металургійної промисловості України є недосконале господарське законодавство та нестійка економіко-промислова політика. Актуальним залишається пошук шляхів вдосконалення господарсько-правового забезпечення сфери обороту металобрухту, не зважаючи на той факт, що на сьогодні воно є цілком сформованим та містить ряд нормативно-правових актів для регулювання комплексу операцій з

металобрухтом. Як свідчить практика господарювання у досліджуваному секторі промисловості, законодавство потребує перегляду та вдосконалення, враховуючи підвищення ступеня значущості металобрухту як стратегічно цінної сировини.

У цьому сенсі, завданням господарсько-правової політики у металургійному секторі національної економіки, насамперед, є стимулювання суспільних відносин щодо раціонального використання вторинних металів та максимального залучення їх у господарський обіг.

4. Виявлені проблеми ринку металобрухту в Україні обумовлюють потребу у здійсненні наукових розробок та практичних рекомендацій з формування розвиненого сегменту господарювання у сфері обороту металобрухту, котра представляє собою систему господарсько-правового регулювання, об'єднуючу підприємства металургійного комплексу, а також посередницькі, транспортні і заготівельно-переробні організації для досягнення єдиної мети – створення потужної металургійної промисловості в Україні.

5. Зміст Закону України «Про металобрухт» не відповідає сучасним тенденціям реструктуризації галузі та розвитку ринкових відносин у сфері металургійного виробництва. Підкреслена у преамбулі цінність металобрухту як базової сировини для металургійного виробництва не знайшла адекватного відображення під час створення господарсько-правових параметрів використання вторинних металів.

6. Розроблено низку пропозицій щодо перегляду діючих норм права у сфері категоріально-понятійного апарату досліджуваного господарського законодавства. Запропоновано нові законодавчі дефініції, зокрема «операції з металобрухтом», «металобрухт», «заготівля металобрухту» тощо.

7. Налагодженню оптимізації провадження операцій з металобрухтом сприятимуть власні пропозиції щодо реформування системи ліцензування та включення нового виду господарюючого суб'єкта у сфері обігу металобрухту.

8. Розроблена концепція єдиного та централізованого державного регулювання обігу вторинних металів базується на комплексному підході, тобто метою пропозицій щодо вдосконалення господарсько-правової політики є знаходження компромісу між державою та приватним сектором у досліджуваній сфері. Запропоновані господарсько-правові інструменти регламентації суспільних відносин повинні забезпечити реалізацію як публічних інтересів, так і приватних.

9. Теоретично обґрунтовано доцільність створення спеціалізованого структурного підрозділу з обороту металобрухту у рамках Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, для зосередження організаційно-господарської компетенції щодо регулювання обороту металобрухту.

10. З метою підвищення ефективності провадження операцій з металобрухтом і захисту прав та інтересів приватного сектору, запропоновано створення Всеукраїнської асоціації підприємств сфери обігу вторинних металів з чіткими параметрами функціонування та

напрямами співпраці з суб'єктами організаційно-господарських повноважень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях з юридичних наук:

1. Шимко А. Р. Господарсько-правове забезпечення експортно-імпортних операцій з металобрухтом / А. Р. Шимко // Юрист України: наук.-практ. журн. / редкол.: С. П. Погребняк, Ю. В. Баулін, Ю. П. Битяк та ін. – Х.: Право, 2013. – № 4 (25). – С. 92 – 100.

2. Шимко А. Р. Операції з металобрухтом: господарсько-правовий аспект / А. Р. Шимко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. / Нау. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Х.: Право, 2014. – № 1 (16). – С. 243 – 252.

3. Шимко А. Р. Заготівля та переробка металобрухту: господарсько-правовий аспект / А. Р. Шимко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. / Нау. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Х.: Право, 2014. – № 2 (17). – С. 245 – 256.

4. Шимко А. Р. Господарсько-правове забезпечення ціноутворення в обороті вторинних металів / А. Р. Шимко // Юрист України: наук.-практ. журн. / редкол.: С. П. Погребняк, Ю. В. Баулін, Ю. П. Битяк та ін. – Х.: Право, 2014. – № 1 (26). – С. 45 – 53.

5. Шимко А. Р. Удосконалення законодавчого механізму ліцензування діяльності у сфері обігу металобрухту / А. Р. Шимко // Юрист України: наук.-практ. журн. / редкол.: С. П. Погребняк, Ю. В. Баулін, Ю. П. Битяк та ін. – Х.: Право, 2014. – № 2 (27). – С. 92 – 101.

6. Шимко А. Р. Публічні інтереси у сфері ліцензування господарських операцій з металобрухтом / А. Р. Шимко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. / Нау. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Х.: Право, 2014. – № 4 (19). – С. 180 – 191.

Публікація в іноземному виданні з юридичних наук, включеному до міжнародної наукометричної бази:

1. Шимко А. Р. Хозяйственно-правовое обеспечение сферы оборота металлолома в Украине / А. Р. Шимко // Закон и жизнь (г. Кишенёв, республика Молдова) – 2014. – № 12/3. – С. 156 – 160.

Тези доповідей:

1. Шимко А. Р. Металургійний комплекс України: проблеми сучасного стану та правового забезпечення / А. Р. Шимко // Юридична осінь 2013 року : зб. тез доповідей та наук. повідомл. учасників всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (Харків, 14 листоп. 2013 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого» : Право, 2013. – С. 233 – 236.

2. Шимко А. Р. The scrap metal industry: economic law aspect / А. Р. Шимко // Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених: матер. Всеукр. конфер. / Нац. юрид. ун-т імені

Ярослава Мудрого. – Х.: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2014. – С. 91 – 93.

3. Шимко А. Р. Проблеми господарсько-правового забезпечення механізму ліцензування в Україні / А. Р. Шимко // Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні: зб. матер. всеукр. науково-практичної конференції, Полтава, 17 жовтня 2014 р. / ред. кол. Гуторова Н.О., Пашков В.М., Гринько П.О. та ін. – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2014. – С. 196 – 198.

АНОТАЦІЯ

Шимко А. Р. Господарсько-правове забезпечення діяльності у сфері обігу металобрухту. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертацію присвячено дослідженню питань господарсько-правового забезпечення сфери обігу металобрухту. Надано економіко-правову характеристику діяльності у сфері операцій з металобрухтом. Визначено основні публічні та приватні інтереси у досліджуваному секторі промисловості. Обґрунтована доцільність проведення систематизаційних законодавчих робіт у рамках господарсько-правового забезпечення обігу металобрухту. Розроблено господарсько-правовий механізм регулювання процесу ціноутворення на ринку металобрухту. Запропоновано шляхи досягнення компромісу між приватним та публічним сектором в рамках сфери обороту металобрухту за допомогою застосування господарсько-правових інструментів.

Визначено дисфункції господарсько-правового механізму регулювання ринку вторинних металів. Доведена невідповідність господарсько-правового механізму ліцензування реальним суспільним інтересам у цій сфері господарювання. Обґрунтована потреба у реформуванні структури суб'єктів організаційно-господарських повноважень у досліджуваному секторі промисловості. Визначена недосконалість існуючих засобів регулювання зовнішньоекономічної діяльності на ринку вторинних металів. У зв'язку з цим визначено низку правових позицій для удосконалення чинного законодавства у сфері обігу металобрухту в Україні.

Ключові слова: операції з металобрухтом, правове регулювання обігу металобрухту, ліцензування операцій з металобрухтом, ринок вторинних металів, експортно-імпорتنі операції з металобрухтом.

АННОТАЦИЯ

Шимко А. Р. Хозяйственно-правовое обеспечение деятельности в сфере оборота металлолома. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право, хозяйственно-процессуальное право. Национальный юридический

университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертация посвящена исследованию проблем хозяйственно-правового обеспечения сферы оборота металлолома. Предоставлено экономико-правовую характеристику деятельности в сфере операций с металлоломом. Осуществлен анализ специального хозяйственного законодательства, регламентирующего порядок использования вторичных металлов. Определены основные публичные и частные интересы в исследуемом секторе промышленности. Обоснована целесообразность проведения систематизации хозяйственного законодательства в этой сфере. Предложены пути достижения компромисса между частным и публичным сектором в рамках сферы оборота металлолома с использованием хозяйственно-правовых инструментов. Обоснована необходимость разработки новых стандартов качества металлолома, в соответствии с требованиями мировых тенденций в сфере операций с металлоломом. Разработано хозяйственно-правовой механизм регулирования процесса ценообразования на рынке металлолома. Определено, что процессы ценообразования на рынке вторичных металлов в большей мере подвержены влиянию монополистических образований, что противоречит принципам рыночной экономики и усложняет развитие микропредпринимательства. Доказано несоответствие хозяйственно-правового механизма лицензирования реальным общественным интересам в этой сфере хозяйствования. Предложена 3-х уровневая система лицензирования операций с металлоломом. Определено несовершенство существующих средств регулирования внешнеэкономической деятельности на рынке вторичных металлов. Предложено внедрить возможность торговли пригодным для вторичного использования металлоломом. Обоснована необходимость преодоления чрезвычайной концентрации субъектов хозяйствования. В этой связи определен ряд правовых позиций для усовершенствования действующего законодательства в сфере оборота металлолома в Украине.

Предложенные средства усовершенствования хозяйственно-правового обеспечения сферы оборота металлолома считаются перспективными в долгосрочном периоде развития и должны обеспечить высокую эффективность и рентабельность хозяйственной деятельности на внутреннем и внешних рынках вторичных металлов с одновременным учетом интересов национальной экономики.

Ключевые слова: операции с металлоломом, правовое регулирование оборота металлолома, лицензирование операций с металлоломом, рынок вторичных металлов, экспортно-импортные операции с металлоломом.

SUMMARY

Shymko A. Economic and legal provision of a business activity in the field of scrap metal circulation. – The manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Legal sciences in the speciality 12.00.04 – commercial law; domestic procedural law. – National law university named after Yaroslav the Wise, the Ministry of

Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

The dissertation is devoted to economic and legal analysis of transactions with scrap metal. The main interests in private and public spheres of investigated industry have been defined. The expediency of systematizing the legislative work within the economic and legal support in operations with scrap metal has been proved. The mechanism of economic and legal regulation of price formation in scrap metal market has been elaborated. The author proposed the ways to achieve a compromise between public and private sectors in sphere of operations with scrap metal by using economic and legal instruments. The dysfunction of economic and legal mechanism for regulation the secondary metals market has been defined. The disparity between real social interests and economic and legal mechanism of licensing in this sphere has been proved. The necessity to reform the structure of subjects with organizational and economic powers has been substantiated.

The imperfection of current ways of regulation foreign economic activity in the secondary metals market has been determined. Concerning to the investigated problem the author outlined a number of legal positions for improving the current legislation in sphere of scrap metal circulation in Ukraine.

Keywords: scrap metal operations, legal regulation of scrap metal circulation, scrap metal operations licensing, scrap metal market, export-import transaction with scrap metal.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
Р. П. Бойчук

Підписано до друку 02.02.2016 р. Формат 60x90/16.

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 1432.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77